

Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguvlui

Sámi ja dálkkádatrievdama oahpahusa lassimateriála, mii duvdá
oahpahusa
OASSI 5

SÁMI DÁLKKÁDATRÁÐÐI • SÄÄMI ŠONŇÂDÂHRÄÄÐI • SÄÄ'M ÄIMMÕS-SUÅVTÕS
SAAMELAINEN ILMASTONEUVOSTO • SAMISKA KLIMARÅDET • SAAMI CLIMATE COUNCIL

- Materiála lea buvttadan sámi dálkkádatráđđi SAAMI-INDI-prošeakta oahpahussii, skuvlemii ja oppalaš didolašvuoda lasiheami várás ovdamearkka dihte sámi oahpahusa, dálkkádatoahpahusa ja luonddubajásgeassima oassin.
- Materiála gávppálaš atnu lea gildojuvvon.
- Materiála lea almmustuhttojuvvon CC BY 4.0 -liseanssain.
- Dárkkít diedut oahpahusa duvdi materiála ulbmilis ja sisdoalus gávdnojit [mielčuovvu dokumeanttas](#). Mii sávvat, ahte oahpástuvvabehtet dasa ovdal materiála anu.

- Materiála čujuhusráva: Sámi dálkkádatráđđi 2026. Dálkkádatrievdama ja dán váikkuhusat sámi kultuvrii ja sámiid ruovttuguvlui. Materiála, mii duvdá oahpahusa. OASSI 5. Ramádat 6/2026. Sámi dálkkádatráđi almmustuhttimat.
- Oahpahusa duvdi materiála lea válmmastallan mánggadiedalaš bargjoavku, masa leat gullan:
- **Hilppa Gregow** (Dálkediehtaga lágádus), **Tuula Honkonen** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Jouni Jaakkola** (Oulu universitehta ja Dálkediehtaga lágádus), **Suvi Juntunen** (Oulu universitehta), **Gáijot Biera** ja **Vilgon Inggá Ándde Ovllá** (Sámi dálkkádatráđđi), **Terhi Laurila** (Dálkediehtaga lágádus), **Guhtur Biera Jovnna Mauri** ja **Iisku Juhána Inggá Biret Anne Petra Biret** (Sámi dálkkádatráđđi), **Päivi Meriläinen** (Dearvvašvuoda ja buresbirgema lágádus), **Iisku Juhána Juvvá** ja **Heaikka Ovllá Inggá Lemet** (Sámi dálkkádatráđđi), **Vilja Rentto** (Nuorta-Suoma universiteahtta), **Marja Helena Sivonen** (Suoma birasguovddáš), **Ulla Vesteri** (Sámi dálkkádatráđi čállingoddi) ja **Henni Yläne** (Nuorta-Suoma universiteahtta).

Sápmelaččaid dearvvašvuohta ja buresbirgen

Maid diehtit sápmelaččaid dearvvašvuodas?

- Sámiid árbevirolaš eallinvuohki, masa lea gullan olu lihcadeapmi, luonddus johtin, mánggabealálaš biebmu (ee. bohccobiergu, bohccomielki, fuođđoeallit, guolli, šattut, muorjjit) suodjalii sápmelaččaid nu gohčoduuvon eallindássebuozalmasaid vuostá. Eallindássebuozalmasa leat ee. guovttáštiippa diabetes ja váibmo- ja varrasuotnadávddat)
- Dutkamušaid mielde dálá áigge sápmelaččaid dearvvašvuohhta ja buresbirgen leat seammalágánat go eará álbmoga

Govva: Klemetti Näkkäljärvi

Dahkkit, mat váikkuhit sápmelaččaid buresbirgemii dutkamušaid mielde 1/2

- Buresbirgema dorjot ovdamearkka dihte:
- Sápmelaččaid searvušlašvuohta, dego siida dehege árbevirolaš searvuš, mas bearrašat ja sogat barget ovttasráđiid ovdamearkka dihte boazobarggus
- Bearaš ja ustibat
- Luondu ja luonddus johtin
- Árbevirolaš ealáhusaiguin bargan
- Sámegiela hupman ja sámi kultuvrra bajásdoallan

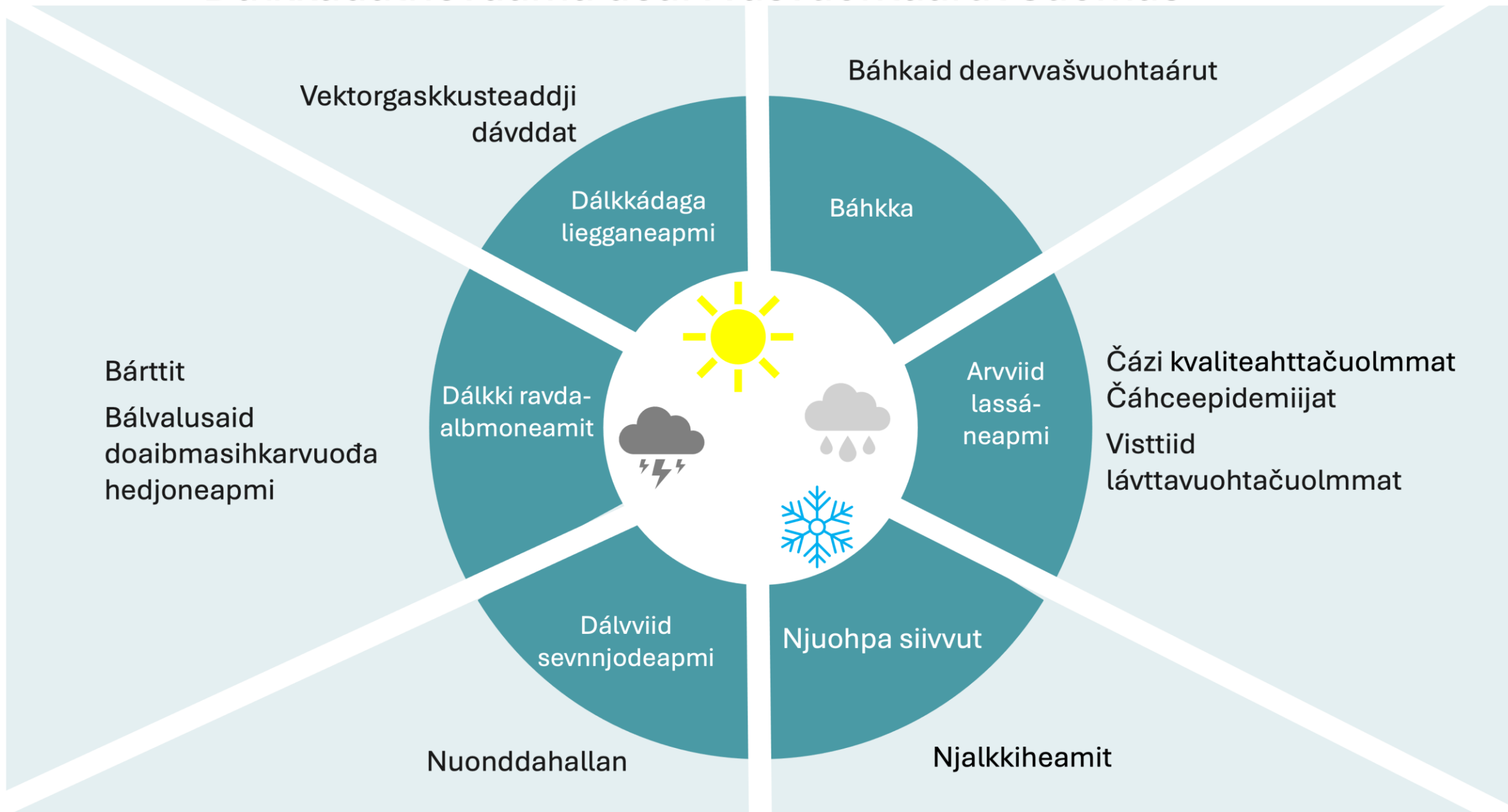

Dahkkit, mat váikkuhit sápmelaččaid buresbirgemii dutkamušaid mielde 2/2

- Buresbirgema heajudit ovdamearkka dihte:
 - Fuolla ja streassa earret eará birrasa rievdamiin
 - Árbevirolaš ealáhusaid ekonomalaš sihkarneahtunvuohta ja divron
 - Vealaheapmi ja rasisma
 - Historjjálaš árbi ja traumat, mat sirdásit buolvvas nubbái.
- Ovdamearkka dihte sámegiela massin ja muosáhusat vealaheamis váikkuhit mánjga sápmelačča eallimii en biehtadahkkásit. [Sámiid duohtavuohta- ja soabadankomišuvdna](#) lea čielggadan sápmelaččaid muosáhusaid ja dai váikkuhusaid.

Dálkkádatrievdama dearvvašvuohtaárut Suomas

Dálkkádatrievdama guovddáš dearvvaš- vuohta- ja buresbirgenváikkuhusat Suomas

- Vektorgaskkusteaddji dávddat, nappo dávddat, maid viiddidit divrrit, lottit ja njiččehasat, šaddet dábálažžan ja viidot ođđa guovlluide
 - ovdamearkka dihte niranasaide viiddidan borrelia ja niranasvuoingášfeber
 - divrriid viiddidan njoammelrohttu dehege tularemia
 - muoldahiid viiddidan Puumala-virus
- Báhkkaáigodagat, mat šaddet dábálažžan, lasihit buohcamiid ja jápmimiid. Earenoamáš hearkkit leat boares olbmot ja guhkesáigge buohccit.
- Báhkkaáigodagat loktejit daid orrunviesuid ja almmolaš sajiid sistemperatuvrra, main ii leat vejolašvuohta mášenbiddoheapmái. Alla sistemperatuvra mielddisbuktá ee. nagirválttisvuodaid ja váibama dearvvaš olbmuinge.

- Liedđegavjaáigodat guhkku, mii lasiha ástmá ja allergiijaid.
- Áibmošládja sáhttá hedjonit, dagahettiin dearvašvuohtaáruid earenoamážit ástmábuhcciide.
- Earáhuuvi dilit lasihit bárteriskkaid, ovdamearkka dihte njuohppamiid ja rašes jienaid mieddisbuktin várradiliid. Myös pelastusliikenne voi vaarantua.
- Meahccebuollimat šaddet dábálažžan. Buollimiin luomusnuvvi smávva ávnnašcalmmážat lasihit vuoignanoalle- ja váibmodávdamearkkaid.
- Lassáneaddji dulvvit ja arvi sáhte dagahit visttiin lávttasáruid, mat dolvot guohppaga šaddamii. Guohpa sáhttá dagahit biehtadahkes dearvašvuohtaváikkuhusaid

Dálkkádatrievdama dearvvašvuohta- váikkuhusat sápmelaččaide

- Dálkkádatrievdan lea lasihan fuola ja streassa. Dat dihttojit ovdamearkka dihte nagirválttisvuohtan, miellalagi molsašuddamin ja váibbasvuohtan. Fuola dagahit earáhuvvi diliid váikkuhusat lundui, bohccuide, iežas eallimii, ealáhussii ja boahhteáigái.
- Ruoŧa ja Norgga sámi guovlluin leat olu ruoná sirdašumi fidnut, dego bieggafápmopárkkat sihke ruvkefidnut. Dat unnidit guohtuneatnama, mii lea bohccuid anus, ja váttásnuhttet bohccuid guođoheami. Dutkamušain ruoná sirdašumi fidnut leat fuobmájuvvon dagahit guovllu sápmelaččaide biehtadahkes dearvvašvuohtaváikkuhusaid, dego streassa, fysalaš dávdamearkkaid ja árjjehuvvama.
- Bárteriskkat leat šaddan earáhuvvan muohta- ja jiekŋadiliid dihte. Mohtorgielká dehe njeallje-/guđajuvllat sáhhtá gahččat jienjaide, go jiekŋa ii šat guotte, dehe gielká sáhhtá gopmánit, go muohta lea luotkkomuohta ja dat ii guotte.

Sámi árbevirolaš dieđu eaiggádiid áiccastagat

“Mun lean smiehttan ahte (fuolla ja streassa) sáhhtá doalvut ovdaláigge jápmimii, ii nagot atnit alddis ávvira...Dálkkádatríevdan lasiha váraid ja riskkaid boazobargiide. Váibá, bohtet vuordemeahttun árrodilit. Orru dego buot gahččá nala. Lea dego mátkkošteaddjin mielde. Fuolla lea, juos lea hirmosit muohta iige beasa šiljus biebmat bohccuid, lea fuolla daid birgemis...li ábut lihkadit go leat báhkát, ja go arvá nu ahte ii beasa vuolgít bohccuid lusa. Miella manná vulos.” *Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, duottarguovlu*

“Vaikko lea váttis (ferte joatkit), nu maid eará dan máhtálii dehe háliidivččii dahkat.”

Sámi árbevirolaš dieđu eaiggát, duottarguovlu

Dearvvašvuolta- ja buresbirgenváikkukhusaide ráhkkanepmi

- Boazodoalus lassánan bárteriska lea identifiserejuvvon. Boazobargit guođohit en dávjjit bárran dehe joavkkus, vai veahkki lea lahka, juos juoga dáhpáhuvá.
- Lávvemis dehege eanageavaheami ja huksema plánemiin sáhttá fuolahuvvot das, ahte dálut eai huksejuvvo dulveherkkeš guovlluide.
- Huksemis sáhttá ráhkkanuvvot báhkaáigodagaide ja eará ravddamus diliide. Visttiid materiálain, sajiid gávdnamis ja áibmomolsumis váldojuvvo vuhtii, ahte geasit leat ovdalačča báhkkaseappot.
- Bárttiide ráhkkánjuvvo hárjehusaiguin, main gádjuneiseválddit ja dikšunbargoveahka hárjehallet doaimma ovdamearkka sihte stuorabárttis. Ráhkkaneapmi veahkeha vuogáiduvvat nuppástusaide.

Bargobihtát

- 30. Makkár dearvvašvuohta- ja buresbirgenváikkuhusat báhkein leat du orrunguovllus?
- 31. Makkár bárteriskkaid dálkkádatrievdan lasiha? Leatgo fuobmán ieš bárteriskkaid iežat eallimis/guovllus?
- 32. Mot dálkkádatrievdama dearvvašvuohta- ja buresbirgenváikkuhusaide sáhtta ráhkkanit?

Gáldut ja lassidiehtu

- Näkkäljärvi, K., Gregow, H., Ahonen, S-J., Hautala, J., Jaakkola, J.K., Juntunen, S., Laurila, T.K., 2025. Ilmastomuutoksen nykyiset ja ennakoidut vaikutukset saamelaiskulttuurille. Ramádat – Saamelaisen ilmastoneuvoston julkaisuja 1/2025. Saamelainen ilmastoneuvosto.
- Artihkal: [Sosiaali- ja terveydenhuollossa on tärkeää varautua helteisiin](#)
- Artihkal : [Ilmastomuutoksen epäsuorat terveysvaikutukset](#)
- Artihkal : [Ilmastomuutoksen suorat terveysvaikutukset](#)
- Artihkal : [Ilmastomuutoksen maailmanlaajuiset terveysvaikutukset](#)

